

INTEGRACIJSKA KRETANJA AGROINDUSTRIJSKOG KOMPLEKSA U SLAVONIJI I BARANJI

U V O D

Svoj društveno-ekonomski sistem samoupravni socijalizam razvijamo prema Zakonu o udruženom radu, koji na temeljima Ustava razrađuje putove samoupravljanja, odnosno oslobađanja rada i čovjeka. To je temelj i osnovni oblik svih društvenih dogovaranja unutar privrede i izvan nje.

To nadalje znači da je udruživanje rada moguće provoditi na svim razinama društveno-ekonomskog sistema, gdje god za to postoje određeni zajednički interesi.

Primjenom Zakona o udruženom radu stvarat će se uvjeti da OOUR pronade najracionalniji oblik organiziranja i daljeg udruživanja, putem kojeg će radni ljudi u OOUR-u ovladati proširenom reprodukcijom i povezivanjem OOUR iz sfere proizvodnje, prerade, plasmana odnosno prometa u jedinstven sistem reprodukcije.

Tako se stvaraju uvjeti da se problemima razvoja prilazi sa šireg gledišta, traženjem najprikladnijih ekonomskih rješenja bez zatvaranja u općinske, regionalne ili republičke granice.

Konačno mjerilo treba da bude ukupno veći dohodak s jasnim odnosima u raspodjeli realiziranog dohotka prema doprinosu u radu i uložnim sredstvima.

Suvremena organiziranost agroindustrijskog kompleksa mora se temeljiti na poslovima, interesnom i dohodovnom povezivanju OOUR u sklopu kojega se proizvodnost rada u OOUR stalno povećava.

Tako dohodovno uspostavljen udruženi rad dat će konkretne odgovore na daljnju modernizaciju proizvodnje, prerade i prometa proizvoda.

U ovom materijalu predočena je sadašnja samoupravna organiziranost poljoprivredno-prehrambenog kompleksa Slavonije i Baranje, od OOUR preko RO, SOUR do šireg udruživanja u poslovne zajednice i PPS Osijek.

I. OSNOVNA ORGANIZACIJA UDRUŽENOG RADA, RADNA ORGANIZACIJA I SLOŽENA ORGANIZACIJA UDRUŽENOG RADA

Ustavno konstituiranje i organiziranje OOUR u poljoprivredi i prehrambenoj industriji Slavonije i Baranje počelo je 1972. god. primjenom ustav-

nih amandmana. Budući da organizacijski oblik nije statička nego dinamična komponenta oblikovanja OOUR u smislu načina organiziranosti (veličine, opremljenosti, tehnološke zaokruženosti itd.) traje i danas. Organiziranje i konstituiranje OOUR prema novom Ustavu bilo je stoga lakše što su do tada djelovale i samoupravno funkcionirale ekonomske jedinice, koje su imale niz prerogativa sadašnje OOUR kao tehnokoekonomske cjeline, samoupravne jedinice, a proizvodnost im je bila mjerljiva.

No različito se pristupilo organiziranju i izboru organizacijske forme. Tako postoje OOUR, zatim OOUR udružene u RO (radnu organizaciju), što je do danas pretežni dio kombinata, i samo i u dva primjera (sudski registrirana) su RO udružene u složenu organizaciju udruženog rada (SOUR); to su IPK Osijek i PIK Vukovar.

Različitosti su još izražene u pogledu određivanja nekih prava i obaveza, npr. supsidijarne, djelomične ili potpune odgovornosti između OOUR, vlastitog žiro računa OOUR ili jedinstvenog na razini RO odnosno SOUR. Različiti su i pristupi organiziranju radnih zajednica (RZ); RZ su negdje organizirane kao OOUR. Također je različito riješen način pokrivanja gubitka, različiti je izbor kriterija prilikom zajedničkih ulaganja itd.

U svom dosadašnjem postojanju i djelovanju OOUR su pokazale i određene nedostatke što zahtijeva pronalaženje pogodnije organizacijske forme ili reorganizacije OOUR. Te potrebe nalažu veća opremljenost suvremenom mehanizacijom i proširenje obradivih površina te potrebe povećanja ekonomičnosti i produktivnosti rada.

Upravo su u toku rasprave u OOUR u kombinatima da se organiziraju u SOUR.

U kojoj će se mjeri ostvariti odredbe Zakona o udruženom radu, ovisit će o shvaćanju osnovnog odnosa i pravca što ih naglašava Zakon: — udruživanje rada i sredstava i zajednički program razvoja.

Svaki drukčiji pristup konzervirao bi staro i izražavao težnju da sve ostane kako jeste bez obzira na provedene reorganizacije i oblike organiziranja OOUR, RO i SOUR.

II. POSLOVNE ZAJEDNICE

U razdoblju od 1973. do danas posebnom značajkom društveno-ekonomskog života u organizacijama udruženog rada poljoprivredno-prehrambenog kompleksa slavonsko-baranjske regije bila su kretanja oko osnivanja poslovnih zajednica.

Osnovno u tom pristupu bila je više ili manje zajednička spoznaja da je poslovna zajednica dovoljno elastičan oblik da omogući svim zainteresiranim da povezuju u njoj svoje interese, a dovoljno konkretan da iz tih parcijalnih interesa, objedinjenih u poslovnoj zajednici, stječe veći dohodak otvara perspektiva razvoja i smanjuju se rizici.

Na tim osnovama a s obzirom na stanje i potrebe organizacija udruženog rada u pojedinim linijama proizvoda, osnovano je od 1973. g. do sada 8 poslovnih zajednica.

Udruživanje OUR u poslovne zajednice predstavlja oblik udruživanja kojemu su načela utvrđena članovima 34. i 38. Ustava SFRJ. (Član 38. stav 1. Ustava kaže: »Radne organizacije mogu se udružiti u razne oblike složenih organizacija udruženog rada, a osnovne organizacije udruženog rada i radne organizacije u zajednice i druge oblike udruživanja organizacija udruženog rada u kojima ostvaruju određene zajedničke interese.«)

* * *

Prije pristupa formiranja poslovnih zajednica u slavonsko-baranjskoj regiji poslovala su dva poslovna udruženja koja djeluju i danas (Poslovno udruženje za stočarstvo i »Agroslavonija«).

Upravo se radi na reorganiziranju oba poslovna udruženja u smislu Zakona o udruženom radu.

Donošenjem Zakona o udruženom radu, potvrđene su neke prije utvrđene postavke o poslovnim zajednicama, a neke bolje objašnjene, što će utjecati na daljnje prilagođavanje rada poslovnih zajednica stvarnim potrebama privrede.

Osim toga dan je snažan poticaj za osnivanje novih i njihovo aktivno uključivanje u rješavanje privrednih problema udruženog rada.

Posebno značenje za formiranje i rad poslovnih zajednica ima osnivanje Poljoprivredno prehrambenog sistema Osijek. Samoupravnim sporazumom o osnivanju PPS Osijek predviđa se aktivno zalaganje PPS na organiziranju i formiranju poslovnih zajednica te njihovom uključivanju u rad Sistema.

Član 34. Samoupravnog sporazuma PPS kaže: »OOUR i RO formirat će poslovne zajednice u sferi proizvodnje, prerade, usluga, financija i prometa. Poslovne zajednice formirat će se u okviru Sistema ili će pojedine OOUR ili više njih pristupiti poslovnoj zajednici izvan Sistema. PPS podržava takav način organiziranja:

- radi usklađivanja, stjecanja i raspodjele zajedničkog dohotka,
- radi usklađivanja razvoja po specijaliziranim proizvodnim linijama,
- radi zajedničkog nastupa na tržištu.

Osnovu za formiranje poslovnih zajednica činit će udružena sredstva na bazi zajedničkog ulaganja osnivača. Poslovne zajednice formiraju se kao samostalne pravne osobe.«

Iz ovog člana Samoupravnog sporazuma proizlazi jasan zadatak poslovnim zajednicama — udruživanje rada i sredstava u svrhu zajedničkog stjecanja i raspodjele dohotka. Primjena baš te odredbe o zajedničkom dohotku predstavlja ključ uspjeha u radu poslovne zajednice. Vežanjem

OUR na zajednički dohodak u poslovnoj zajednici stvorit će se na području određenih privrednih djelatnosti reprodukcioni kompleksi od proizvođača sirovine preko prerađivača do tržišta. Dohodak ostvaren u finalnom proizvodu, odnosno na tržištu, dijelit će se na sve sudionike u reprodukcijском kompleksu razmjerno prema uloženom radu i sredstvima.

Do sada su neke poslovne zajednice postigle manje, a neke više uspjeha u radu kao npr. u snabdijevanju sirovinama, usklađivanju kapaciteta, dogovaranju o cijenama u međusobnim obračunima i sl. nisu međutim još uspostavile stvaranje i raspodjelu zajedničkog dohotka s pomoću kojeg bi reprodukcijски ciklus bio povezan u jednu cjelinu.

Neke od osnovnih poslovnih zajednica to nisu mogle ni ostvariti budući da nisu iz različitih razloga, obuhvatile sve **OUR** koje bi se prema prirodi posla, a ne po teritorijalnom načelu, trebale uključiti u poslovnu zajednicu.

Postojeće poslovne zajednice morat će još uskladiti svoje poslovanje na taj način što će omogućiti uključivanje i onih **OUR** koje su do sada ostale izvan zajednice a životno su zainteresirane za usku povezanost s organizacijama koje čine poslovnu zajednicu. To vrijedi za sve **OUR** bez obzira na regionalnu i republičku pripadnost.

Uostalom, svi samoupravni sporazumi o osnivanju poslovnih zajednica imaju odredbe da su poslovne zajednice otvorene za sve ako postoje zajednički interesi za udruživanje.

Zajednički dohodak može se ostvariti uglavnom na dva načina:

1. kod jednog člana poslovne zajednice koji realizira finalni proizvod ili kod posebne organizacije koju su u svrhu realizacije finalnog proizvoda osnovali članovi poslovne zajednice,
2. izgradnjom novih zajedničkih proizvodnih ili doradbenih kapaciteta; pravo na ovakvo stečeni dohodak nije trajno pravo i prestaje kad se u okviru udjela u zajedničkom dohotku budu vratila uložena sredstva.

Poslovne zajednice imaju, dakle značajno mjesto u udruženom radu. One se u skoroj budućnosti moraju afirmirati i potvrditi opravdanost postojanja. Zato i nije slučajno što se u PPS Osijek poslovne zajednice trebaju konstituirati kao jedna od glavnih osnova djelovanja njegovih članica i Sistema u cjelini.

III. POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENI SISTEM (PPS) — O S I J E K

Dalji intenzivniji razvoj agroindustrijskog kompleksa, te značajnije povećanje proizvodnje hrane, s razlogom su svrstani u grupu prioriternih procesa u privrednom razvoju naše zemlje u razdoblju od 1976. do 1980. godine, a i dalje.

Proizvodnja ljudske hrane postala je prvorazrednim problemom u cijelom svijetu, pa nesumljivo i u nas.

Stoga se dalji razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u agroindustrijskom kompleksu javlja kao imperativ u stvaranju uvjeta za intenzivniju i uspješniju proizvodnju hrane.

Uspješna proizvodnja hrane sve će više zavisiti od toga u kojoj mjeri je usklađen razvoj svake pojedine faze jedinstvenog toka reprodukcije u svakoj proizvodno-prometnoj cjelini.

Međutim, se razvojni pravci i proizvodni zadaci između pojedinih faza reprodukcije mogu dosljedno uskladiti samo ako se društveno-ekonomski odnosi među njima izgrađuju udruživanjem rada i sredstava.

Za organiziranje zajedničkog stvaranja i raspodjele dohotka i velike suvremene proizvodnje valjalo je stvoriti sistem kao viši oblik samoupravnog udruživanja rada i sredstava.

Tako je 30. IX 1975. god. osnovan Poljoprivredno prehrambeni sistem Osijek (PPS).

Potreba udruživanja bila je izvan sumnje; samo se postavljalo pitanje koji će oblik udruživanja (pod tadašnjim uvjetima) biti najbolji i najprikladniji za sve zainteresirane OUR. Zaključilo se da udruživanje ne smije krenuti putem osnivanja velikih zajedničkih službi kao administrativno upravne nadgradnje koja bi po hijerarhijskoj ljestvici prouzrokovala otuđivanje jednog dijela samoupravnih prava radnika OOUR. Novi oblik udruživanja rada i sredstava trebalo je i mnogo obuhvatiti samo ona područja djelatnosti OOUR, za koja se utvrdi da ih treba objediniti radi postizanja maksimalnih ekonomskih i samoupravnih interesa udruženog rada. Stvaranje takve organizacijske cjeline imalo je čvrst oslonac u načelima Ustava.

Formiran je PPS i registriran kao složena organizacija udruženog rada u koju su povezane raznorodne organizacije udruženog rada, koje vežu jednaki interesi i ciljevi.

Samoupravnim sporazumom o udruživanju u PPS određeno je da su to ovi interesi i ciljevi:

1. Udruživanje rada i sredstava OOUR iz poljoprivrede, prehrambene industrije i prometa, poljoprivrednih zadruga i drugih organizacija individualnih poljoprivrednih proizvođača kao bitan preduvjet razvoja samoupravnih društveno ekonomskih odnosa;
  - stvaranje što većeg dohotka u proizvodnji hrane kao glavni neposredni interes radnika u OOUR;
  - moderniziranje proizvodnje, usklađivanje razvoja proizvodnih kapaciteta, te osiguranje plasmana proizvoda;
  - samoupravno odlučivanje o stvaranju zajedničkih uvjeta i raspodjele dohotka, usklađenog sa živim i minulim radom tako da se osigura nagrađivanje i raspodjela dohotka prema društveno potrebnom radu i zajednički ostvarenom dohotku.

2. Usklađivanje planova proizvodnje, prerade i prometa te razvoja uvjetovanog tehničkom i tehnološkom povezanošću, optimalnim rasporedom proizvodno-prerađivačkim kapacitetima koji u novim ulaganjima polaze od realne mogućnosti osiguravanja dovoljnih količina sirovina za njihovo iskorištenje.
3. Ulaganje sredstava OOUR u okviru PPS, u obliku zajedničkih ulaganja ili u drugim oblicima, u one programe koji polaze od interesa radnika u OOUR-ima za ostvarenje što većeg dohotka te za stabilan razvoj svakog OOUR i PPS kao cjeline i osiguravanjem osobnog dohotka i druge interese ulagača u zajedničke projekte; obveza udružene OOUR je na najracionalnije plasiranje sredstava svog minulog rada u programe unutar PPS nosi veći dohodak i veću sigurnost nego sredstva uložena u OOUR; kada ulaganja tih sredstava izvan PPS nosi veći dohodak i sigurnost nego kad se ulaže u okviru PPS, tada će to biti obveza OOUR kao njihova odgovornost za dohodak kojim raspolažu a koji je i društven.
4. Formiranje zajedničke banke za ostvarivanje ciljeva Sistema, (o čemu će se sklopiti poseban samoupravni sporazum).
5. Zajednički nastup na unutrašnjem i vanjskom tržištu u nabavi, prodaji i financijskoj politici (o čemu će se sklopiti poseban samoupravni sporazum).
6. Trajno poslovno povezivanje Sistema na samoupravnim osnovama s potrošačkim središtima i turističkom privredom, mašinskom i kemijskom industrijom.
7. Zajednički nastup u organiziranju proizvodnje hrane u zemljama u razvoju.
8. Formiranje poslovnih zajednica OOUR i RO u okviru Sistema i šire, zavisno od ekonomskih interesa.
9. Znanstvena istraživanja i primjena znanosti u praksi na području svih grana djelatnosti koje su zastupljene u udruženim organizacijama i zajednička ulaganja u znanstveno-istraživačke radove od zajedničkog interesa (o čemu će se sklopiti poseban samoupravni sporazum).
10. Usmjereno obrazovanje kadrova za poljoprivredu, prehrambenu industriju i promet (o čemu će se sklopiti poseban samoupravni sporazum).

S obzirom na navedene interese i ciljeve prihvaćeno je da će se u PPS obavljati ovi poslovi od zajedničkog interesa:

- planiranje i razvoj
- uvoz — izvoz
- nastup na domaćem tržištu
- elektronska obrada podataka

- zajedničko bankarsko poslovanje (banka)
- nastup u zemljama u razvoju i drugim zemljama
- nauka i obrazovanje

U članu 33. Samoupravnog sporazuma o osnivanju PPS dalje se kaže: »Ove poslove obavljat će za PPS bilo postojeće organizacije udruženog rada, koje su specijalizirane za taj posao, bilo novo formirane. Poslovni odnosi između članica PPS i ovih specijaliziranih uslužnih radnih organizacija zasniivat će se na načelu stjecanja i raspodjele zajednički ostvarenog dohotka«.

Iz toga proizlazi kako je zauzet temeljni stav da se od spomenutih poslova sve što je moguće obavlja u organizacijama koje već djeluju u okviru udruženih članica. Ostali dio poslova obavljat će radna zajednica za zajedničke poslove PPS s minimalnim brojem stručnih radnika. Minimalni broj zaposlenih u radnoj zajednici bit će moguć zato jer će poslove programirati i voditi trinaest stručnih odbora. Jedan dio zajedničkih poslova, bolje reći ciljeva i interesa, ostvarit će se putem poslovnih zajednica. Kao nova zajednička organizacija udruženog rada osnovat će se banka PPS. Rad PPS temeljit će se dakle na:

- uključivanje postojećih OUR koje su specijalizirane za određene poslove kao (npr. uvoz — izvoz),
- stručnim odborima čijim članovima rad na poslovima PPS predstavlja dodatno zaduženje,
- poslovnim zajednicama koje obuhvaćaju zaokružene reprodukcijске cjeline,
- poslovnoj banci PPS,
- radnoj zajednici za obavljanje zajedničkih poslova, gdje će se obavljati najnužniji opći poslovi, planiranje i razvoj te suradnja sa stranim zemljama.

Neposredan ulazak u praktičnu primjenu Zakona o udruženom radu obavezuje sada na dalju razradu društveno-ekonomskog odnosa u sistemu s drugim organizacijama udruženog rada, napose s obzirom na njegovu ulogu u ostvarivanju zajedništva na polju razvojno-planske i poslovne suradnje.